

राज्यासाठी हळद संशोधन व प्रक्रिया धोरण लागू करणेबाबत व हिंगोली जिल्ह्यात 'मा.बाळासाहेब ठाकरे हरिद्रा (हळद) संशोधन व प्रशिक्षण केंद्र' स्थापन करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन

कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: हसंप्र २०२२/प्र.क्र.११७/९-अ,

मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय विस्तार, मुंबई-४०० ०३२

दिनांक:- १४ सप्टेंबर, २०२२

संदर्भ:- १. कृषि व पदुम विभाग, शासन निर्णय क्रमांक:हसंप्र-२०२०/प्र.क्र.१६५/९-अ, दिनांक ७ सप्टेंबर, २०२०

२. आयुक्त (कृषि), कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचे जा.क्र. कृआ/फलो-३/हळद धोरण/२०२२/१७१४८, दि. ०६.०५.२०२२ व जा.क्र. कृ.आ./फलो-३, हळद सं.केंद्र/२०२२, दि. २४.०५.२०२२ चे पत्र

प्रस्तावना:-

आयुर्वेदातील हळद हे एक महत्त्वाचे पीक आहे. हळदीला आर्थिक, धार्मिक, औषधी व सामाजिकदृष्ट्या अत्यंत महत्त्वाचे स्थान आहे. हळदीचा उपयोग रोजच्या आहारात, औषधांमध्ये, सौंदर्य प्रसाधनांमध्ये, जैविक किटकनाशकांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर केला जातो. सामाजिक कार्यातही हळदीला अनन्य साधारण महत्त्व आहे.

भारत हा जगातील सर्वात मोठा हळद उत्पादक आणि निर्यातदार देश आहे. भारतातील मसाले आणि मसाल्याखालील पिकांच्या एकूण क्षेत्रांच्या सुमारे ६ टक्के क्षेत्रावर हळद पीक घेतले जाते. हळद लागवडीपासून प्रक्रिया व विक्रीपर्यंत शेतकऱ्यांना येणाऱ्या अडचणी विचारात घेऊन हळद संशोधन व प्रक्रिया धोरण निश्चित करण्यासाठी शासनास सल्ला देण्यासाठी शासन निर्णय, क्रमांक: हसंप्र-२०२० / प्र.क्र.१६५/९-अ, दिनांक ७ सप्टेंबर, २०२० अन्वये मा. श्री. हेमंत पाटील, लोकसभा सदस्य, हिंगोली लोकसभा मतदारसंघ यांच्या अध्यक्षतेखाली “अभ्यास समिती” गठित करण्यात आली होती. सदर समितीने आयुक्त (कृषि), कृषि आयुक्तालय, पुणे यांचेमार्फत सादर केलेल्या अहवालानुसार जगातील हळदीखालील क्षेत्राचा विचार केल्यास ८१ टक्के क्षेत्र भारतात आहे. त्यानंतर चीन-७ टक्के, म्यानमार-४ टक्के, नायजेरिया-३ टक्के, बांगलादेश-३ टक्के तसेच व्हिएतनाम व श्रीलंका प्रत्येकी १ टक्के यांचा क्रम लागतो.

भारतात हळद हे मसाला पिकांतील प्रमुख नगदी पीक म्हणून ओळखले जाते. भौगोलिकदृष्ट्या हळद लागवडीस भारतात अनुकूल वातावरण असल्यामुळे भारतात सर्वदूर हळदीची लागवड होऊ शकते. भारतात हळद प्रामुख्याने महाराष्ट्र, तेलंगणा, कर्नाटक, तामिळनाडू, छत्तीसगड, आंध्रप्रदेश इ. राज्यात घेतली जाते. सन २०१९-२० मध्ये देशात हळद पिकाखालील २.१८ लक्ष हेक्टर क्षेत्र होते. त्यापैकी ५४८८५ हेक्टर क्षेत्र हे महाराष्ट्रात होते. सन २०२१-२२ च्या आकडेवारीनुसार राज्यात एकूण १.०२ लक्ष हेक्टर क्षेत्र हळद पिकाखाली आहे. राज्यात हळदीचे क्षेत्र प्रामुख्याने मराठवाड्यात सर्वाधिक आहे. राज्यातील हळद पिकाखालील क्षेत्रापैकी मराठवाड्यात हळद पिकाखाली एकूण ८२००९ हेक्टर क्षेत्र (८०%) आहे.

राज्यातील हळद पिकाखालील क्षेत्रात वाढ होत असल्याने हळदीची उत्पादकता वाढविण्यास वाव असून लागवड, प्रक्रीया, निर्यात यानुषंगाने हळद उत्पादकांना हळद पिकाबाबत खालील समस्यांना सामोरे जावे लागत आहे.

१. गुणवत्तापूर्ण व रोगमुक्त बियाणांची अनुपलब्धता.
२. प्रादेशिक हवामानानुसार निर्यात, प्रक्रीया, औषधे व सौंदर्य प्रसाधने इ. दृष्टीकोणातून आवश्यक वाणांची अनुपलब्धता.
३. अयोग्य लागवड पद्धती.
४. निसर्गाच्या लहरीपणामुळे व नैसर्गिक आपत्तीमुळे होणारे नुकसान.
५. कंदमाशी, करपा, कंदकूज इत्यादी कीड व रोगांचा वाढता प्रादुर्भाव.
६. अपुरे आवश्यक पाणी व सिंचन व्यवस्थापन.
७. यांत्रिकीकरणाचा अभाव.
८. काढणीपश्चात अपुऱ्या प्रक्रीया व साठवणूक सुविधा.
९. विपणन व निर्यात विकास.
१०. हळदीतील भेसळ.
११. प्रशिक्षण व उत्पादकांचा विकास.

उपरोक्त बाबींचा विचार करून राज्यातील हळद पिकाची उत्पादकता वाढविण्याकरिता सन २०२२ च्या पहिल्या अर्थसंकल्पिय अधिवेशनामध्ये “मा. बाळासाहेब ठाकरे कृषि संशोधन केंद्र, वसमत, जि. हिंगोली येथे स्थापन करण्यात येईल. या केंद्रामध्ये प्रामुख्याने हळद पिकाची उत्पादकता वाढविण्याकरिता संशोधन करण्यात येणार आहे, यासाठी १०० कोटी रुपये निधी उपलब्ध करून देण्यात येईल” अशी घोषणा मा. उप मुख्यमंत्री (वित्त व नियोजन) यांनी केली आहे. त्यानुसार ‘राज्याचे हळद संशोधन व प्रक्रीया धोरण’ निश्चित करण्यास व जि. हिंगोली येथे ‘मा. बाळासाहेब ठाकरे हरिद्रा (हळद) संशोधन व प्रशिक्षण केंद्र’ स्थापन करण्यास राज्य शासनाची मंजूरी देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

राज्यात हळद संशोधन व प्रक्रीया धोरण निश्चित करण्यासाठी गठित केलेल्या समितीने केलेल्या शिफारशींस तत्त्वतः मान्यता देण्यात येत आहे. तसेच, हिंगोली जिल्ह्यामध्ये ‘मा. बाळासाहेब ठाकरे हरिद्रा (हळद) संशोधन व प्रशिक्षण केंद्र’ कंपनी कायद्याच्या कलम ८ नुसार ना-नफा तत्त्वावर एक स्वायत्त संस्था म्हणून स्थापन करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. शिवाय, ‘मा. बाळासाहेब ठाकरे हरिद्रा (हळद) संशोधन व प्रशिक्षण केंद्र’ स्थापन करण्यासाठी रुपये १००.०० कोटी (रुपये शंभर कोटी फक्त) एवढा निधी उपलब्ध करून देण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. त्यापैकी रुपये १०.०० कोटी चालू आर्थिक वर्षात उपलब्ध करून देण्यास तसेच उर्वरित निधी पुढील आर्थिक वर्षात टप्प्याटप्प्याने उपलब्ध करून देण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

भाग-(अ) : राज्यासाठी हळद संशोधन व प्रक्रिया धोरण लागू करण्याबाबत.

(२) हळद संशोधन व प्रक्रिया धोरणाची उद्दिष्टे:-

१. हळद उत्पादक शेतकऱ्यांच्या अडचणी समजून घेऊन त्यांना किफायतशीर, खात्रीशीर व व्यवहार्य तंत्रज्ञान उपलब्ध करून देणे.
२. हळद उत्पादक शेतकऱ्यांचा लागवड खर्च कमी करून त्याचे उत्पन्न दुप्पट करणे व त्यास आर्थिक स्थैर्य प्रदान करणे.
३. हळद लागवडीच्या आदर्श पद्धती तयार करणे.
४. हळद काढणी, प्रक्रिया इ. बाबत सद्यःस्थितीत उपलब्ध असलेल्या नवीन यांत्रिकीकरणाचे संदर्भात शिफारस करणे.
५. हळद पॅकेजिंग, विपणन, ब्रँडिंग, निर्यात याकरिता बाजार साखळी विकसित करणे.
६. वेगवेगळ्या योजनांचा कृतिसंगम (Convergence) करून शेतकऱ्यांना लाभ मिळवून देणे.
७. हळद लागवड ते विपणनाच्या अनुषंगाने शेतकरी, प्रक्रियादार, निर्यातदार यांना येत असलेल्या समस्यांची सोडवणूक करणे.

(३) हळद संशोधन व प्रक्रिया धोरणाची गरज :-

हळद हे महत्वाचे नगदी पीक म्हणून ओळखले जाते. तथापि, शेतकऱ्यांना त्या प्रमाणात आर्थिक लाभ मिळत नसल्याने हळदीच्या सर्वकष विकासासाठी सर्व सहभागीदार यांनी पुढे येऊन हळद लागवडीपासून काढणी, प्रक्रिया व विपणनापर्यंत येणाऱ्या सर्व अडचणींचा विचार करून त्यावर उपाययोजना सुचविण्याकरिता हळद धोरणाची आवश्यकता आहे. सद्यःस्थितीत हळद विपणन, निर्यातीमध्ये शेतकरी उत्पादक कंपन्यांचा नगन्य सहभाग विचारात घेता हळद विपणन व निर्यातीमध्ये मोठ्या प्रमाणावर काम करण्याकरिता हळद धोरणाची आवश्यकता आहे.

हळद लागवड, प्रक्रिया व विक्री या अनुषंगाने येत असलेल्या समस्यांवर उपाययोजना सुचविण्यासाठी तसेच हळद उत्पादक शेतकऱ्यांना विविध कृषि विषयक, पणन विषयक व मसाला मंडळांच्या योजनांचा लाभ अभिसरणाद्वारे उपलब्ध करून देणे, हळद उत्पादन, प्रक्रिया, निर्यात इ. बाबत कार्यरत सर्व संबंधित संस्थांच्या एकत्रित सहभागाने येत असलेल्या समस्यांवर उपाययोजना करणे. (१) शेतकरी, (२) हळद उद्योजक, (३) ग्राहक, (४) कृषि विभाग, (५) कृषि विद्यापीठे/संशोधन संस्था, (६) महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन महामंडळ व मसाले मंडळ या सर्व घटकांना येणाऱ्या विविध समस्यांवर उपाययोजना करण्यासाठी व त्याद्वारे त्यांच्या अपेक्षा पूर्ण करण्यासाठी सर्वकष हळद धोरणाची गरज निर्माण झाली आहे.

(४) धोरणांतर्गत पात्र घटक:-

१. उच्च तंत्रज्ञानावर आधारित रोपवाटिका.
२. बियाणे बँक.
३. ऊती संवर्धन प्रयोगशाळा.
४. ऊती-पाणे व देठ तपासणी प्रयोगशाळा.
५. माती व पाणी परीक्षण.
६. कीटकनाशक उर्वरीत अंश तपासणी.

७. कुरकुमीन घटक चाचणी यंत्रणा.
८. गटशेती व संद्रीय हळद लागवड व प्रमाणिकरण.
९. नियंत्रित वातावरणातील हळद शेती (हरितगृह/पॉलीहाऊस).
१०. नियंत्रित व काटेकोर शेती पध्दती (प्रिसिजन फार्मिंग).
११. सुक्ष्म सिंचन सुविधा.
१२. एकात्मिक अन्नद्रव्य व्यवस्थापन.
१३. एकात्मिक कीड व रोग व्यवस्थापन.
१४. हळद लागवड, आंतरपिक पध्दती.
१५. कृषि औजारे व कृषि यांत्रिकीकरण.
१६. हळद साठवणूकगृह, विपणन व बाजारपेठ विकास.
१७. भौगोलिक मानांकन व ट्रेसिबीलिटी अंतर्गत निर्यातक्षम हळद क्षेत्राची नोंदणी.
१८. भाडे तत्त्वावर औजार केंद्र (कस्टम हायर सेंटर).
१९. हळद प्रक्रिया युनिट व सामुहिक सुविधा केंद्र (कॉमन फॅसिलिटी सेंटर).
२०. महिला बचत गट, शेतकरी उत्पादक कंपनी व हळद उत्पादक गट.
२१. महाराष्ट्र राज्य हळद संशोधन व प्रशिक्षण संस्था.

(५) धोरणाचा कालावधी:-

हळद उत्पादक शेतकऱ्यांच्या सर्वांगीण व शाश्वत विकासासाठी पंचवार्षिक धोरण आखणे प्रस्तावित असून धोरणाचा कालावधी सन २०२२ पासून सन २०२७ अखेरपर्यंत प्रस्तावित आहे. धोरण कालावधीत हळद उत्पादकांकरिता सर्व पायाभूत सुविधा उभारण्याचे प्रस्तावित असून हळद प्रक्रियादार, निर्यातदार यांच्याकडेदेखील विशेष लक्ष देण्यात येणार आहे. सदर धोरण कालावधीमध्ये आवश्यकतेनुसार वाढ करण्यात येईल.

(६) हळद संशोधन व प्रक्रिया धोरण अंतर्गत प्रस्तावित बाबी:-

१. हळद बियाणे/लागवड साहित्य.
२. बियाणे बँक स्थापन करणे.
३. ऊतीसंवर्धन प्रयोगशाळा/युनिट.
४. सेंद्रिय हळद लागवड.
५. माती व पाणी परिक्षण.
६. जल संवर्धन व सिंचन व्यवस्थापन.
७. कृषि यांत्रिकीकरण, कृषि औजारे बँक.
८. हळद पिकातील कीडरोग व्यवस्थापन.
९. काढणी पश्चात हाताळणी, प्रक्रिया व मुल्य संवर्धन.
१०. हळद विपणन, पॅकींग, लेबलिंग, ब्रँडिंग.
११. हळद उत्पादनात आयटीचा वापर.
१२. हळदीतील भेसळ.
१३. हळदीवरील वस्तू व सेवा कर आकारणी.
१४. हळद विस्तार.

१५. पिक विमा व आपत्ती व्यवस्थापन.
१६. कर्ज, वित्त पुरवठा.
१७. निधी उपलब्धता.

भाग-(ब) : जि. हिंगोली येथे 'मा. बाळासाहेब ठाकरे हरिद्रा (हळद) संशोधन व प्रशिक्षण केंद्र' स्थापन करणेबाबत

(७) मा. बाळासाहेब ठाकरे हरिद्रा (हळद) संशोधन व प्रशिक्षण केंद्राची उद्दिष्टे:-

१. हळद उत्पादक शेतकऱ्यांच्या अडचणी समजून घेऊन त्यांना किफायतशीर, खात्रीशीर व व्यवहार्य तंत्रज्ञान उपलब्ध करून देणे.
२. हळद उत्पादक शेतकऱ्यांचा लागवड खर्च कमी करून उत्पन्नात वाढ करणे व त्यास आर्थिक स्थैर्य प्रदान करणे.
३. हळद लागवडीच्या आदर्श पद्धती तयार करणे व त्याच्या प्रचारासाठी शेतकरी प्रशिक्षणाच्या सुविधा निर्माण करणे, शेतकरी प्रशिक्षण व विस्तार याद्वारे नवीन तंत्रज्ञानाचा प्रसार करणे.
४. हळद काढणी, प्रक्रिया इ. बाबत सद्यःस्थितीत उपलब्ध असलेल्या नवीन यांत्रिकीकरणाचे संदर्भात शिफारस करणे.
५. हळद पॅकेजींग, विपणन, बॅडींग, निर्यात याकरीता बाजारसाखळी विकसीत करणे.
६. वेगवेगळ्या योजनांचा कृतिसंगम (convergence) करून शेतकऱ्यांना लाभ मिळवून देणे.
७. हळद लागवड ते विपणनाच्या अनुषंगाने शेतकरी, प्रक्रियादार, निर्यातदार यांना येत असलेल्या समस्यांची सोडवणूक करणे.
८. संशोधन केंद्र हळदीसह इतर मसाले उद्योगातील प्रत्येक भागधारकांचा समावेश करून भारतीय मसाल्यांच्या उत्कृष्टतेसाठी पुढाकार घेईल.

(८) संशोधन केंद्रामार्फत राज्यात हळद पिकासंदर्भात करावयाचे कामकाज :-

१. शेतकऱ्यांच्या निकडीनुसार रोगमुक्त व गुणवत्तापूर्ण बियाणे तयार करणे.
२. निर्यात प्रक्रिया, औषधे व सौंदर्य प्रसाधने इ. दृष्टीकोनातून आवश्यक नवीन हळद वाणांचे उत्पादन करणे.
३. रास्त दरात यांत्रिकीकरणासाठी सुविधा निर्माण करणे.
४. हळद लागवडीकरिता रुंद सरी वरंबा पद्धतीचा प्रसार करणे व इतर प्रगत तंत्रज्ञानाचा प्रसार करणे.
५. काढणीतोर व्यवस्थापन सुविधा निर्माण करणे.
६. मृद व पाणी परीक्षण प्रयोगशाळा स्थापन करून शेतकऱ्यांना सुविधा देणे.
७. टिश्यू कल्चर प्रयोगशाळा स्थापन करून शेतकऱ्यांना सुविधा देणे.
८. विकिरण तंत्रज्ञान सुविधा स्थापन करून देणे.
९. उती व पाने पृथः करण करून शिफारशी करणे.
१०. हळद पिकासंदर्भात नवनवीन तंत्रज्ञानाबाबत शेतकऱ्यांना प्रशिक्षण देणे.
११. कस्टम हायर सेंटर स्थापन करून शेतकऱ्यांना निविष्टा उपलब्ध करून देणे.
१२. हळद संशोधन व प्रक्रिया धोरणाच्या यशस्वी अंमलबजावणीसाठी सर्व प्रयत्न करणे.

(९) संशोधन केंद्राची नोंदणी व कार्यकक्षा :-

१. मा. बाळासाहेब ठाकरे हरिद्रा (हळद) संशोधन संस्था ही कंपनी कायद्याच्या कलम ८ नुसार ना-नफा तत्त्वावरील एक स्वायत्त संस्था म्हणून स्थापन करण्यात येईल.
२. मा. बाळासाहेब ठाकरे हरिद्रा (हळद) संशोधन व प्रशिक्षण केंद्राचे अध्यक्ष हे शासन नियुक्त असतील.
३. मा. बाळासाहेब ठाकरे हरिद्रा (हळद) संशोधन व प्रशिक्षण केंद्राचे मुख्यालय हिंगोली जिल्ह्यात प्रस्तावित आहे. गरजेनुसार राज्यात शाखा कार्यालये उघडता येतील.
४. मा. बाळासाहेब ठाकरे हरिद्रा (हळद) संशोधन व प्रशिक्षण केंद्राचे कार्यक्षेत्र महाराष्ट्र राज्यातील सर्व जिल्हे राहतील. तसेच आवश्यकता भासल्यास केंद्रास शासनाच्या मदतीने राज्याबाहेर कार्यक्षेत्र वाढविता येईल.
५. मा. बाळासाहेब ठाकरे हरिद्रा (हळद) संशोधन व प्रशिक्षण केंद्रामध्ये नियामक मंडळ व कार्यकारी मंडळ अशा दोन समित्या स्थापन करण्यात येतील.
६. नियामक मंडळास हळद संशोधन व प्रशिक्षण केंद्राच्या सर्व कामकाजाचे पूर्ण प्रशासकीय व आर्थिक मान्यतेचे अधिकार राहतील.
७. नियामक मंडळ: खालीलप्रमाणे विविध सदस्य हे नियामक मंडळात असतील.

अ.क्र.	शासनाचे विभाग, संस्थांचे अधिकारी/पदाधिकारी	समितीतील पद
१.	मा. बाळासाहेब ठाकरे हरिद्रा (हळद) संस्थेचे अध्यक्ष	अध्यक्ष
२.	आयुक्त (कृषि), महाराष्ट्र राज्य, पुणे	सदस्य
३.	आयुक्त (अन्न व औषध प्रशासन), महाराष्ट्र राज्य, मुंबई	सदस्य
४.	विकास आयुक्त उद्योग, महाराष्ट्र राज्य	सदस्य
५.	महासंचालक, महाराष्ट्र कृषिशिक्षण आणि संशोधन परिषद, पुणे	सदस्य
६.	व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळ, पुणे	सदस्य
७.	जिल्हाधिकारी, हिंगोली	सदस्य
८.	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, हिंगोली	सदस्य
९.	संचालक (फलोत्पादन), कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे	सदस्य
१०.	संचालक (कृषि प्रक्रीया व नियोजन), कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे	सदस्य
११.	संचालक (आयुष), आयुष संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई	सदस्य
१२.	हळद उत्पादक प्रगतीशील शेतकरी- दोन (२)	अशासकीय सदस्य
१३.	उद्योग गटातील प्रतिनिधी- दोन (२)	अशासकीय सदस्य
१४.	महिला गटातील प्रतिनिधी- दोन (२)	अशासकीय सदस्य
१५.	हळद क्षेत्रात काम करणारी एनजीओ / संघ / फेडरेशन यांचा प्रतिनिधी- दोन (२)	अशासकीय सदस्य
१६.	व्यवस्थापकीय संचालक (शासन नियुक्त)	सदस्य सचिव

सदर प्रशासकीय नियामक मंडळाचा कार्यकाळ ५ वर्षासाठी राहिल. अशासकीय सदस्य पद रिक्त झाल्यानंतर शासनाद्वारे अशासकीय पदाची नियुक्ती पुढील ५ वर्षासाठी केली जाईल.

नियामक मंडळाची कार्यकक्षा :-

- १) कार्यकारी मंडळाच्या कामकाजाचा आढावा घेणे व मार्गदर्शन करणे.
- २) संशोधन व प्रशिक्षण केंद्रासाठी जागा निश्चिती करणे.
- ३) संशोधन व प्रशिक्षण केंद्राचे डिझाइन / संकल्पना यांना मान्यता देणे.
- ४) संशोधन व प्रशिक्षण केंद्राच्या वार्षिक कार्यक्रमाला मान्यता देणे.

(१०) संशोधन केंद्राचे कार्यकारी मंडळ :-

अ.क्र.	शासनाचे विभाग, संस्थांचे अधिकारी/पदाधिकारी	समितीतील पद
१.	व्यवस्थापकीय संचालक (कृषि सहसंचालक संवर्ग)	अध्यक्ष
२.	विभागीय कृषि सहसंचालक, लातूर विभाग, लातूर	सदस्य
३.	प्रत्येक कृषि विद्यापिठांचे प्रतिनिधी (प्रत्येक वर्षी १ या प्रमाणे चक्राकार पद्धतीने)	सदस्य
४.	संचालक संशोधक, महाराष्ट्र कृषि शिक्षण व संशोधन परिषद, पुणे	सदस्य
५.	जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी, हिंगोली, नांदेड, परभणी	सदस्य
६.	महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळ, पुणे यांचा प्रतिनिधी	सदस्य
७.	महाराष्ट्र कृषि उद्योग महामंडळ, मुंबई याचा प्रतिनिधी	सदस्य
८.	अन्न व औषध प्रशासन, महाराष्ट्र राज्य यांचा प्रतिनिधी	सदस्य
९.	आर्थिक सल्लागार, सनदी लेखापाल	सदस्य

- कार्यकारी मंडळामध्ये आवश्यकतेप्रमाणे नवीन सदस्यांची नेमणूक / नामनिर्देशन करण्याचे अधिकार शासनाच्या मान्यतेने संस्थेच्या अध्यक्षांना असतील.
- तसेच हळद परिषदेची उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी आवश्यकतेनुसार तांत्रिक समिती स्थापन करून तांत्रिक सल्लागार समिती / उप-समिती व तज्ञ सदस्यांची नेमणूक करण्याचे अधिकार संस्थेच्या अध्यक्षांना असतील.

कार्यकारी मंडळाची कार्यकक्षा :-

- (१) संस्थेचे नियमित कामकाज व्यवस्थापकीय संचालक हे शासनाच्या वेळोवेळी दिलेल्या मार्गदर्शक सूचनांप्रमाणे करतील.
- (२) हळद पिकाच्या लागवडीकरिता अद्ययावत संशोधन करणे व तंत्रज्ञानाचा प्रसार करणे.
- (३) हळद उत्पादक शेतकरी व कृषि विभागातील अधिकाऱ्यांना प्रशिक्षण देणे.
- (४) कृषि विद्यापीठासोबत समन्वय साधून हळद पिक लागवडीकरिता नवीन जातीचा विकास करणे, उत्पादकता वाढविणे, प्रक्रिया व मूल्यवर्धन करणे.
- (५) संशोधन व विस्तार, शिक्षण व प्रशिक्षण, उत्पादन व मूल्यवर्धन आणि विपणन (मार्केटिंग) इ. आवश्यक शाखांद्वारे दैनंदिन कामकाज करण्यात येईल.

(११) संशोधन केंद्राच्या प्रशासकीय बाबी :-

१. हिंगोली जिल्ह्यातील मा. बाळासाहेब ठाकरे हरिद्रा (हळद) संशोधन व प्रशिक्षण केंद्र कार्यान्वित करण्यासाठी राज्य शासनाच्या अधिपत्याखाली कंपनी कायद्याच्या कलम ८ नुसार संस्था स्थापन

- करण्यात येईल. संस्था स्थापनेसाठी “हळद संशोधन व प्रक्रिया धोरण” अभ्यास समितीला प्राधिकृत करण्यात येत आहे.
२. नियामक मंडळाच्या नियंत्रणाखाली कार्यकारी समितीमार्फत संशोधन व प्रशिक्षण केंद्राचे कामकाज करण्यात येईल.
 ३. प्रशासकीय नियमन, संशोधन याकरीता कृषि विभाग व कृषि विद्यापिठाकडील उपलब्ध मनुष्यबळाचा वापर करण्यात येईल. याव्यतिरीक्त आवश्यक मनुष्यबळ प्रतिनियुक्तीने व कंत्राटी पद्धतीने उपलब्ध करून घेण्यात येईल.
 ४. सदर संशोधन व प्रशिक्षण केंद्र हिंगोली जिल्ह्यामध्ये शासकीय विभागाच्या जागेवर स्थापन करण्यात येईल.
 ५. मा. बाळासाहेब ठाकरे हरिद्रा (हळद) संशोधन व प्रशिक्षण केंद्राचे मुख्यालय इमारत पूर्ण होऊन तेथे कामकाज सुरु होईपर्यंत या केंद्राचे दैनंदिन कामकाज शासकीय कार्यालयातील उपलब्ध जागेत अथवा खाजगी जागेवर करण्यात येईल.
 ६. प्रस्तावित संशोधन केंद्रासाठी एकूण ७५ अधिकारी व कर्मचारी पदे आवश्यक आहेत. संशोधन व विस्तार (३०), शिक्षण व प्रशिक्षण (१५), उत्पादन व मूल्यवर्धन (१५) आणि विपणन (मार्केटिंग) (१५) आवश्यक अधिकारी व कर्मचारी यांची प्रतिनियुक्तीने नेमणूक शासन स्तरावरून करण्यात येईल.
 ७. कृषि विभाग व कृषि विद्यापिठे यांच्याकडील तज्ञ व्यक्तींची संस्थेवर प्रतिनियुक्तीने नेमणूक करण्यात येईल. इतर कामकाजासाठी आवश्यक मनुष्यबळ कंत्राटी पद्धतीने नियुक्त करण्यात येईल.
 ८. मा. बाळासाहेब ठाकरे हळद संस्थेच्या स्थापनेपासून तीन वर्षाकरीता आवश्यक निधी तसेच आस्थापना विषयक बाबींचा खर्च आयुक्त (कृषि), कृषि आयुक्तालय, पुणे यांचेमार्फत संस्थेला उपलब्ध करून देण्यात येईल.
 ९. मा. बाळासाहेब ठाकरे हरिद्रा (हळद) संशोधन व प्रशिक्षण केंद्राच्या कार्यान्वयनाच्या अनुषंगाने धोरणात्मक निर्णय घेणे व प्रक्रीया पूर्ण करून प्रकल्प कार्यान्वीत करणे आणि कामकाजाकरीता आवश्यक त्या पायाभूत सुविधा निर्मिती याबाबत निर्णय घेण्याचे अधिकार नियामक मंडळास राहतील.
 १०. सार्वजनिक-खाजगी भागीदारी प्रकल्पाच्या (पीपीपी) / SPV माध्यमातून खाजगी संस्था तसेच यानुषंगाने कार्यरत इतर शासकीय संस्थांच्या सहकार्याने हळद विकासासाठी कार्य करण्यास संस्था सक्षम राहील.
 ११. उपरोक्त संशोधन व प्रशिक्षण परिषदेसाठी आवश्यक असलेली जागा हिंगोली जिल्ह्यातील कृषि विभागांतर्गत तालुका बीजगुणन केंद्र व फळ रोपवाटिका प्रक्षेत्रावर अथवा कृषि विभाग व कृषि विद्यापिठ, महसूल व वन विभागाची जमीन व इतर शासनाची जमीन कायदेशीर प्रक्रिया पूर्ण करून ताब्यात घेण्याचे अधिकार नियामक मंडळास राहिल.

(१२) संशोधन केंद्राच्या स्थापनेसाठी प्रस्तावित अंदाजपत्रक :-

अ.क्र.	बाब	अंदाजे रक्कम (रुपये कोटी)
१.	जमीन विकास, इमारत बांधकाम	१०.००
२.	ऊती संवर्धन प्रयोगशाळा (टिशू कल्चर लॅब)	१५.००
३.	संशोधन यंत्रसामुग्री, उपकरणे इत्यादी	१०.००
४.	विकीरण तंत्रज्ञान सुविधा केंद्र (BARC)	२५.००
५.	सामुहिक सुविधा केंद्र (कॉमन फॅसिलिटी सेंटर)	१५.००

६.	औजारे बँक (कस्टम हायरिंग सेंटर)	५.००
७.	मनुष्यबळ (कंत्राटी / रिटेनरशिप)	५.००
८.	खेळते भांडवल (कार्यरत निधी)	५.००
९.	प्रशिक्षण व इतर कार्यालयीन खर्च (१०%)	१०.००
	एकूण	१००.००

(१३) सदर शासन निर्णय वित्त विभागाचा अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक २६७/२०२२/व्यय-१, दिनांक १२/०८/२०२२ अन्वये त्या विभागाने दिलेल्या सहमतीनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेत स्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक सांकेतांक २०२२०९१४१७५९३१७३०१ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(हे. गो. म्हापणकर)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १) मा. राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई-४०० ०३५
- २) मा. मंत्री (कृषि) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
- ३) मा. मंत्री (फलोत्पादन) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
- ४) मा. राज्यमंत्री (कृषि) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
- ५) मा. राज्यमंत्री (फलोत्पादन) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
- ६) मा. विरोधी पक्षनेते, महाराष्ट्र विधानपरिषद/महाराष्ट्र विधानसभा, विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई-३२.
- ७) सर्व सन्माननीय विधानपरिषद/विधानसभा सदस्य, महाराष्ट्र राज्य.
- ८) मा. बाळासाहेब ठाकरे हरिद्रा (हळद) संस्थेचे अध्यक्ष.
- ९) मा. मुख्यमंत्री यांचे अप्पर मुख्य सचिव, मुख्यमंत्री कार्यालय, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
- १०) मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
- ११) मा. अप्पर मुख्य सचिव (नियोजन), नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
- १२) मा. अप्पर मुख्य सचिव (वित्त), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
- १३) प्रधान सचिव (कृषि व फलोत्पादन), कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय व मत्स्यव्यवसाय विभाग यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
- १४) आयुक्त (कृषि), कृषिआयुक्तालय, पुणे.
- १५) आयुक्त (अन्न व औषध प्रशासन), महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
- १६) विकास आयुक्त उद्योग, महाराष्ट्र राज्य.
- १७) महासंचालक, महाराष्ट्र कृषि शिक्षण आणि संशोधन परिषद, पुणे.
- १८) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळ, पुणे.

- १९) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळ, मुंबई.
- २०) जिल्हाधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालय, हिंगोली.
- २१) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, हिंगोली.
- २२) संचालक (कृषि प्रक्रिया व नियोजन), कृषिआयुक्तालय, पुणे.
- २३) संचालक (आयुष), आयुष संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
- २४) संचालक संशोधक, महाराष्ट्र कृषि शिक्षण व संशोधन परिषद, पुणे.
- २५) सर्व विभागीय कृषि सह संचालक, महाराष्ट्र राज्य.
- २६) सर्व जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी/तालुका कृषि अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य.
- २७) सहायक संचालक (लेखा-१), कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- २८) महालेखापाल १/२, (लेखा व अनुज्ञेयता)/लेखा परीक्षा) मुंबई/नागपूर.
- २९) अधिदान व लेखाधिकारी, मुंबई.
- ३०) संचालक, लेखा व कोषागरे, मुंबई.
- ३१) संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई.
- ३२) सह संचालक, लेखा व कोषागरे, संगणक कक्ष, नवीन प्रशासन भवन, ५ वा मजला, मुंबई-४०० ०३२
- ३३) सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य.
- ३४) कक्ष अधिकारी (व्यय-१), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
- ३५) कक्ष अधिकारी (२-अ), कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग, मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२
- ३६) निवड नस्ती ९-अ.